

قزاقستان نگین پنهان آسیای مرکزی

ترجمه: سهیلا زمانی
منبع: هرالد تریبون - ۲۰۰۸

۱۹۷۷ که دبیر کمیته مرکزی حزب کمونیست قزاقستان بود، در سیاست این جمهوری دخالت و حضور داشته است. وی در سال ۱۹۹۰ رئیس جمهوری موقت قزاقستان شد و در نخستین انتخابات ملی که در دسامبر ۱۹۹۱ برگزار شد، به ریاست جمهوری این کشور برگزیده شد. وی در سال ۱۹۹۹ بار دیگر رئیس جمهوری قزاقستان شد. نفت

قزاقستان سواحل طولانی در کنار دریای خزر دارد و ادعا می کند بیشترین حوزه های نفتی این دریا متعلق به این کشور است. میزان ذخایر نفت این کشور در دریا و خشکی ۹ تا ۲۹ میلیارد دلار برآورد شده است. این کشور دیگر مانند اواخر دهه ۱۹۹۰ یک صادرکننده ی جزء نفت خام نیست، بلکه انتظار می رود در یک دهه آینده به یکی از مهمترین بازیگران بازار نفت تبدیل شود.

این کشور در سال ۲۰۰۶ روزانه افزون بر ۱/۲۷ میلیون بشکه نفت تولید می کرد و تنها روزانه ۲۲۴ هزار بشکه آن را مصرف می کرد؛ بنابراین کشور روزانه تنها حدود یک میلیون بشکه نفت صادر می کرده است. دولت قزاقستان امیدوار است بتواند تا سال ۲۰۱۵ میزان تولید نفت خود را به ۳/۵ میلیون بشکه در روز برساند.

صادرات نفت قزاقستان نیز به سرعت در حال افزایش است. این کشور نفت خود را از طریق برخی خطوط لوله و زیرساخت های موجود به روسیه و از آن جا به بازارهای بین المللی روانه می سازد و در قالب سوآپ با ایران، نفت خود را از طریق خلیج فارس نیز به بازارهای خارجی انتقال می دهد. در فاصله سال های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۶، تولید نفت در قزاقستان سالانه ۱۵ درصد رشد داشته، به گونه ای که تولید این منبع انرژی در قزاقستان در این دوره تقریباً دو برابر شده است. در

می توان قزاقستان را با کشورهای هندوراس و ویتنام مقایسه کرد. این کشور در شش سال گذشته، هر سال رشد اقتصادی چشمگیری را از سر گذرانده است.

رشد صنعت نفت قزاقستان در سال های اخیر همواره روند صعودی داشته است. نفت ۳۰ درصد درآمدهای دولت قزاقستان و حدود ۵۰ درصد درآمدهای صادراتی آن را تشکیل می دهد. بنابراین، مشاهده می شود صنعت نفت، مهمترین عامل رشد اقتصادی اخیر در قزاقستان بوده است. در سال های اخیر، چند پژوهش اقتصادی درباره اوضاع قزاقستان انجام گرفت و در آنها به وابستگی بیش از حد اقتصاد این کشور به نفت هشدار داده شد. ورود فراوان ارزهای نفتی به کشور می تواند نرخ مبادله ارز را تغییر دهد و به جلوگیری از رشد بخش های غیر نفتی اقتصاد در قزاقستان منجر شود. هر چند، این مشکلی است که در حال حاضر، بسیاری از کشورهای نفت خیز با آن دست به گریبان هستند. برخی تحلیل گران معتقدند بلون سرمایه گذاری بیشتر در بخش های غیر نفتی قزاقستان، این امکان وجود دارد که رشد اقتصادی این کشور در دهه ی آینده دستخوش تزلزل و رکود شود. با این حال، در گزارشی که پیش تر صندوق بین المللی پول (IMF) منتشر کرده است، به رشد چشمگیر بخش های غیر نفتی اقتصاد قزاقستان اشاره شده است که خود می تواند از بروز مشکلات ناشی از رشد مصرف بخش نفت جلوگیری به عمل آورد.

دولت قزاقستان برای آن که تاثیر نوسان های بهای نفت و گاز بر اقتصاد این کشور را کاهش دهد، به تشکیل "صندوق ملی نفت قزاقستان" اقدام کرد. موجودی این صندوق در پایان ژوئن ۲۰۰۷ افزون بر ۶/۲ میلیارد دلار بود.

نور سلطان نظر یایفه رئیس جمهوری قزاقستان، از سال

قزاقستان در بازار انرژی جهانی جایگاه مهمی دارد، زیرا این کشور از منابع عظیم نفت و گاز بهره مند است. پس از سال ها، سرمایه گذاری خارجی در بخش های نفت و گاز قزاقستان، مقامات این کشور بیشتر به ظرفیت تولید بسیار چشمگیر نفت در قزاقستان پی برده اند. قزاقستان اکنون گزینه های کافی برای صدور منابع انرژی خود در اختیار دارد و در دهه ی آینده می تواند. به یکی از مهمترین تولیدکنندگان و صادرکنندگان نفت و گاز در جهان تبدیل شود.

قزاقستان، بزرگترین ذخایر قابل برداشت نفت و گاز حوزه دریای خزر را در اختیار دارد. از این رو، بسیاری از دست اندرکاران اقتصادی، این کشور را مانند دری پنهان در صدف آسیای مرکزی می دانند. در حال حاضر روزانه حدود ۱/۸ میلیون بشکه نفت در منطقه دریای خزر تولید می شود که دو سوم آن به قزاقستان تعلق دارد. این کشور همچنین بزرگترین اقتصاد آسیای مرکزی را نیز دارد. در سال ۲۰۰۷، تولید ناخالص داخلی قزاقستان ۳۳ درصد رشد داشت و به ۳۹ میلیارد دلار رسید. در سال ۲۰۰۷، سرانه رشد تولید ناخالص داخلی قزاقستان به حدود ۲۸۰۰ دلار رسید که از این لحاظ

نیمه اول سال جاری میلادی نیز میزان افزایش تولید نفت خام در قزاقستان حدود ۱۰ درصد اعلام شده است. علت این کاهش تولید را می توان محدودیت های دولت در زمینه سوزاندن گاز های همراه نفت و یا محدودیت های جدید در زمینه توافقنامه های مشارکت در تولید (PSA) دانست. افزایش چشمگیر تولید نفت در قزاقستان در سال های اخیر را می توان نتیجه سرمایه گذاری گسترده خارجی در بخش نفت این کشور دانست. شرکت ملی نفت قزاقستان، موسوم به "گازموناگاز" (Kazmunaigas) که پیشتر "قزاق اویل" نامیده می شد، در قالب پروژه های سرمایه گذاری مشترک و مشارکت در تولید، پروژه های بین المللی را به مورد اجرا گذاشته است.

در سال ۲۰۰۵، دولت قزاقستان برنامه جدیدی در زمینه توسعه حوزه های نفتی دریای خزر ارائه کرد و براساس آن مقرر شد مناطق جدیدی در فلات قاره این کشور برای جذب سرمایه خارجی عرضه شود. با این حال، طی سال گذشته میلادی، دولت قزاقستان محدودیت های جدیدی در زمینه قرارداد های مشارکت در تولید وضع کرد. برای مثال، شرکت ملی نفت قزاقستان، که یک شرکت دولتی است، باید دست کم نیمی از سهام "توافق نامه های مشارکت در تولید" را در فلات قاره این کشور در اختیار داشته باشد. همچنین دولت قوانین جدید مالیاتی را در ژانویه ۲۰۰۴ وضع کرد که براساس آن صادرات نفتی مشمول پرداخت مالیات شدند و این مالیات با افزایش بهای نفت افزایش می یافت.

متمم جدیدی که به قانون مالیات های قزاقستان اضافه شده است، سهم دولت از درآمد نفت را به ۶۵ تا ۸۵ درصد افزایش داده است.

صادرات نفت

قزاقستان در نیمه اول سال ۲۰۰۵ میلادی روزانه ۱/۱ میلیون بشکه نفت خام صادر می کرد. این نفت از سه مسیر روانه بازار های بین المللی می شد: ۱- از شمال: از طریق شبکه خط لوله و راه آهن روسیه؛ ۲- از غرب: از طریق پروژه خطوط لوله کنسرسیوم خطوط لوله خزر که از آذربایجان می گذرد؛ ۳- از جنوب: از طریق سوآپ با ایران.

قزاقستان در نیمه اول سال ۲۰۰۵ روزانه حدود ۳۰ هزار بشکه نفت خام را از طریق راه آهن به چین صادر کرده است. در حال حاضر نیز قزاقستان و چین قصد دارند دو خط لوله نفت و گاز با همکاری یکدیگر احداث کنند. "ژائو چیپینگ"، معاون رییس شرکت ملی نفت چین، چندی پیش اعلام کرد که چین و قزاقستان در سال جاری میلادی عملیات احداث دو خط لوله برای انتقال گاز طبیعی و نفت بین دو کشور را آغاز خواهند کرد. معاون رییس شرکت ملی نفت چین همچنین اظهار داشت که این شرکت تا کنون در قزاقستان شش میلیارد و ۵۰۰ میلیون دلار سرمایه گذاری کرده است و طی سال گذشته موفق شده ۳۷۳ هزار بشکه نفت در روز تولید کند.

قزاقستان همچنین قصد دارد تولید گاز خود را که

ذخایر گاز طبیعی این کشور را می توان با میزان ذخایر گاز طبیعی در کانادا و کویت مقایسه کرد. به این ترتیب قزاقستان در زمره ۲۰ کشور مهم دارای ذخایر گاز طبیعی قرار می گیرد، اما نکته ای که باید به آن توجه داشته این است که قزاقستان همواره تلاش کرده است به اندازه ای گاز طبیعی تولید کند که نیاز به واردات گاز طبیعی از خارج نداشته باشد. در سال ۲۰۰۴، قزاقستان توانست نیاز خود به واردات گاز طبیعی را بر طرف کند و در نیمه اول سال ۲۰۰۵ میلادی این کشور توانست ۴۰ تریلیون فوت مکعب گاز طبیعی صادر کند. در سال ۲۰۰۴، قزاقستان ۵۵۰ تریلیون فوت مکعب گاز طبیعی تولید کرد.

تولید گاز طبیعی در قزاقستان از سال ۱۹۹۹ به بعد به میزان چشمگیری افزایش یافته است. در این سال قانونی در قزاقستان به تصویب رسید که براساس آن شرکت های نفتی این کشور ملزم شدند در پروژه های توسعه ذخایر گاز نیز فعالیت کنند. براساس راهبرد توسعه پانزده ساله وزارت انرژی و منابع طبیعی قزاقستان، این کشور در نظر دارد تولید گاز خود را تا سال ۲۰۱۰ به ۱/۶۶ تریلیون فوت مکعب و تا سال ۲۰۱۵ به ۸۴/۱ تریلیون فوت مکعب برساند. بخش عمده ذخایر گاز قزاقستان در غرب این کشور قرار دارد.

بخش اعظم گاز طبیعی در قزاقستان گاز طبیعی همراه نفت خام است. به همین منظور مقادیر زیادی گاز طبیعی به چاه های نفت این کشور تزریق می شوند تا استخراج نفت تسهیل شود. در دراز مدت و بعد از پایان یافتن نفت این چاه ها، می توان گاز تزریق شده به آنها را استخراج کرد.

انرژی هسته ای

تنها نیروگاه هسته ای قزاقستان، یعنی نیروگاه هسته ای ۹۰ مگاواتی مانجیشلاک، از آوریل ۱۹۹۹ تعطیل شده است. دولت قزاقستان این نیروگاه را در آوریل ۲۰۰۳ به شرکت "کازاتومپروم" با شرکت ملی انرژی هسته ای "فروخت. این شرکت حق انحصاری تولید و فروش اورانیوم و پلوتونیوم را در اختیار خود دارد.

قزاقستان از منابع عظیم اورانیوم برخوردار است. میزان این ذخایر حدود ۱/۵ میلیون تن برآورد شده است. در سال ۲۰۰۴ قزاقستان تقریباً ۴۰۰۰ تن اورانیوم تولید کرد و طبق برنامه ریزی ها قرار است این کشور تا سال ۲۰۱۰، میزان تولید اورانیوم خود را به حدود ۱۵ هزار تن برساند. گزارش های خبری نیز حاکی از آن است که دولت قزاقستان هنوز در نظر دارد یک نیروگاه هسته ای ۱۵۰۰ مگاواتی در جنوب شرقی این کشور ایجاد کند.

این پروژه برای نخستین بار در سال ۱۹۹۸ مطرح شد، اما بعدها به دلیل نگرانی های مربوط به ایمنی طرح و مخالفت عمومی با ایجاد این نیروگاه، مساله به فراموشی سپرده شد. به دلیل افزایش تقاضا برای برق در مناطق جنوبی قزاقستان، حمایت از ایجاد چنین نیروگاهی افزایش یافته است. انتظار می رود نیروگاه مزبور در سال های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۵ عملیاتی شود.

پیش بینی شده است در سال ۲۰۰۹ به ۳۷ میلیارد و ۷۰۰ میلیون متر مکعب خواهد رسید تا سال ۲۰۱۵ به ۸۰ میلیارد متر مکعب افزایش دهد. "وانگ جینگ"، معاون بخش انرژی در کمیسیون ملی توسعه و اصلاح ملی چین، در ماه نوامبر اعلام کرده بود که تا ۲۰ سال آینده تقاضای کشورش برای گاز ممکن است ۱۵ درصد در سال افزایش یابد. این در حالی است که رییس اجرایی شرکت ملی "گازموناگاز" قزاقستان در ماه فوریه اعلام کرد که در صد است برای احداث خط لوله ای که گاز طبیعی دریای خزر را از طریق جنوب این کشور به چین انتقال خواهد داد، سه میلیارد و ۴۰۰ میلیون دلار سرمایه گذاری کند.

بخش عمده ای از نفت قزاقستان از طریق خطوط لوله نفتی به ویژه خطوط لوله نفتی که از خاک روسیه می گذرند، صادر می شود. این کشور توانسته است در قالب قراردادهای سوآپ با کشورهای مختلف، نفت خود را در بنادر دریای سیاه و خلیج فارس نیز به فروش برساند. سوآپ نفت با ایران یکی از مهمترین نمونه های این رویکرد قزاقستان در تجارت نفت است.

همچنین، دولت این کشور تلاش های گسترده ای را برای افزایش زیرساخت های صادرات نفت آغاز کرده است.

وزیر انرژی قزاقستان در کنفرانسی که در ژوئن ۲۰۰۵ برگزار شد، تصریح کرد به رغم وجود خطوط لوله کنونی برای انتقال نفت قزاقستان به بازار های بین المللی، این کشور هنوز نیازمند دستیابی به مسیر های جدید برای عرضه نفت خود در بازار های جهانی است. این کشور باید بتواند تا سال ۲۰۱۱، ظرفیت جدیدی افزون بر ۴۰۰ هزار بشکه در روز بر توان صدور نفت خام خود بیفزاید. هنگامی که خط لوله باکو-تفلیس-جیحان در می ۲۰۰۵ گشایش یافت، قزاقستان اعلام کرد صدور نفت از این خط لوله را تا سال ۲۰۱۶ به ۷۶۰ هزار بشکه در روز خواهد رساند.

همچنین پیشنهاد ایجاد خط لوله دیگری برای صدور نفت خام قزاقستان به ایران از طریق خاک ترکمنستان مطرح است، ولی این پیشنهاد برای اجرایی شدن نیازمند حمایت و تأیید شرکت های سرمایه گذاری غربی است.

گاز طبیعی

میزان ذخایر اثبات شده گاز طبیعی قزاقستان ۶۵ تا ۷۰ تریلیون فوت مکعب برآورد شده است. از این لحاظ میزان